

Dotkněte se Bulharska!

Vážení čtenáři, pokračujeme s naší rubrikou Dotkněte se Bulharska, která souvisí s myšlenkou, že ať jsme kdekoli na světě, Bulharsko navždy zůstává v našem srdci, neboť je to nejkrásnější místo na Zemi. Zároveň je však tento sloupek určen také našim českým přátelům. Fakta ukazují, že pokud navštívili naši zemi alespoň jedenkrát, zamilovali si ji a vracejí se znovu a znovu. Pro většinu z nich je Bulharsko především černomořské pobřeží s jeho rozsáhlými písčnými plážemi a výtečnou kuchyní s vůní aromatické čubrice. My ovšem víme, že naše země není pouze moře. Ona uchvacuje i nás samotné svými „veselými

údolními“ a „obřími horami“, kulturními a historickými památkami, jakými se mohou pochlubit jen málokteré evropské země. Jakýmkoliv směrem se podíváte, odhalíte čarokrásná místa, která si zaslouží být viděna, a místní kuchyně navíc obohatí vaše prožitky novými chutěmi a vůněmi.

Jak jsme již psali, Bulharsko je rozděleno do 6 regionů: Severozápadní, Severní centrální, Severovýchodní, Jihovýchodní, Jižní centrální a Jihozápadní.

Každá z oblastí je svým způsobem specifická a unikátní.

Cesta napříč časem – Božencite

Milí čtenáři, tato perla ukrytá hluboko v lesích centrální části Staré Planiny vás omámí a okouzlí svou nefalšovanou přirozeností, klidem a tichem. Vesnice se nachází ve střední části severního Bulharska asi patnáct kilometrů východně od města Gabrova a šest kilometrů západně od města Trjavny. Leží na jižním prstenci Gabrovské vysočiny, dál už je údolí řeky Andaky, která u vsi pramení a teče dál severním směrem (místní této řece neřeknou jinak než Božanka). Vesnice je ze všech stran obklopena kopci, mezi nimiž do vsi stékají malé potůčky.

Na sklonku tzv. druhého bulharského carství, v roce 1393, kdy bylo dobyté Velké Trnovo, prchali Bulhaři z hlavního města a hledali přístřeší a bezpečí. Začali se proto usídlit v hůře dostupných oblastech pohoří Balkán. Podle legendy se spolu se svými malými synky vydala hledat útočiště také ovdovělá bojarka Božana. Přišla na krásné místo na severních úpatích Balkánu a založila zde osadu Božencite (Boženci). Vesnice tedy nese její jméno. Synové této bojarky začali postupem času rozvíjet obchod a vesnice vzkvétala. Základními komoditami byly kůže, vlna a včelí med. Mezi obyvateli Boženců byli také různí řemeslníci – kováři, kožešníci a soukeníci. Řemeslníkem byl také Božanin syn Račo Kováč. Jednoho dne se Račo rozhodl vesnici opustit a vydal se hledat štěstí jinde. Usadil se nedaleko odtud a založil dnešní město Gabrovo. O původu názvu Boženců však existuje i jiná hypotéza; na mohyle u osady se kdysi nacházelo římské odpočívadlo určené lidem i zvířatům – latinsky mansija. Je dost možné, že se v lidové tradi-

ci z mansiji stalo slovo manastirja, a že právě díky náboženským obřadům, které tam probíhaly, bylo známé i jako Boží místo, z čehož by snad mohl pocházet i název Božencite, jak se vsi říká dnes. Jediná administrativní změna proběhla v sedmdesátých letech 20. století, kdy se z pouhé „machaly“ či „koliby“ stala plnohodnotná obec. Díky jejímu kouzlu a svéráznosti ji v roce 1964 UNESCO zařadilo do prestižního seznamu kulturních památek světového významu.

Boženci byly vždy součástí velkého světa. Tím že vesnice ležela u staré římské stezky vedoucí z Nikopole ad Istrum přes město Augusta Trajana až do Konstan-

tinopole, obyvatelé Boženců po staletí čile obchodovali s Ruskem, Itálií, Rakouskem, Francií a Anatólií. Ve druhé polovině 18. století vesnice prožívala hospodářský rozkvet – hlavně díky obchodu. Vyvážela se vlna a kožešiny, vosk a med a také výrobky zručných soukeníků a kovářů. Na konci 19. století už byly Boženci se 110 domy a 500 obyvateli administrativním a obchodním centrem a duchovním střediskem. Avšak v dobách osmanské nadvlády zámožní vesničané své bohatství na odív nijak nedávali, raději jej uchovávali ve zlatě, jež schovávali zakopaně pod zemí. Po osvobození jej vykopali a začali vesnici opouštět, směřující do větších měst včetně Gabrova, kde ti podnikavější z nich začali budovat fabriky. Ve vsi zůstala stovka domů se stářím od 100 do 250 let.

Boženci byly vyhlášeny za architektonickou a historickou památku, a je zde tak zachována obrozenecká architektura, přičemž tu panuje zákaz budovat stavby neodpovídající chráněnému stylu vesnice. Domy jsou zpravidla otočené směrem k ulici. V přízemí jsou hospodářské a řemeslnické místnosti, stáje, chlévy, sklady a sklepy. Venkovní

schody vedou do patra s verandou, s pokojem pro hosty, kuchyní (lid. soba) a ložnicí (lid. odaja). Pro boženské domy jsou také charakteristické pavlače, dále výjimečně krásné a vzhledově unikátní střechy ze širokých kamenných tašek a hranatá kamna. Dláždění ulic v Boženčích je všude výlučně z kamene.

Skutečným mistrovským dílem obrozenecké architektury je trojlodní pseudobazilika sv. proroka Eliáše, vystavěná v roce 1835. Je zajímavé, že ačkoliv v době osmanské nadvlády panoval absolutní zákaz podobných staveb, vlivní vesničané získali zvláštní povolení k umístění zvonice. Samotný zvon byl přivezen z dalekého ruského města Tuly. V chrámu si můžete všimnout kulpole zakryté skoseným stropem a také masivních kamenných stěn a typické boženské klenby. V dolní části kostelního dvora byla i církevní škola, která se však nedochovala. Prohlédnout si můžete velkou školu z roku 1872, která se nachází na začátku vsi. V přízemí je salon a knihovna, v patře potom učebny.

Dnes se tato romantická vesnice může pochlubit tisícovkami návštěvníků ve všech ročních obdobích. Čekají na ně dva muzejní domy z 18. a první poloviny 19. století – dům Baby Rajny a Donča Popova, dále expozice s názvem V dějinách zůstávají blázni a štedří donátoři, která představuje dějiny Boženčů s množstvím fotografií a předmětů a také rodokmeny významných místních rodin. A když už je řeč o dárcovství – jedním z nejzářivějších příkladů štedrosti zůstává bohatý obchodník a zakladatel zdejšího revolučního komitétu Ivan Karadimitrov. Někdy kolem roku 1867 daroval 110 tureckých lir, za něž Genčo Kánev z Trjavny postavil místní čítaliště a knihovnu. Později dědici Ivana Karadimitrova odkázali obci otcův dům. Pod prahem seníku byla nalezena nádoba s dvěma sty zlatáky, které byly použity na stavbu nižšího gymnázia s jídelnou a školkou.

Jedním z nejzajímavějších a nejnavštěvovanějších muzeí je rodný dům Baby Rajny. Jde o nejstarší dům v celé vesnici a postavili jej neznámí mistři už v 18. století. Jako poslední zde žila Rajna Drjankova, dcera známého místního obchodníka Kalča Drjankova, jenž se později po osvobození Bulharska stal prvním hejtmanem gabrovského okresu. Účastnil se i ustavujícího národního shromáždění ve Velkém Trnovu. Dnes je dům Baby Rajny slouží jako

muzeum, kde je vystavena etnografická expozice s předměty ze života místních v 19. století.

Neméně zajímavá je také historie spojená s Dončem Ivanovem Popovem, jenž se v Božencích narodil v roce 1815. Byl to směnárník, velkoobchodník a průmyslník, a podobně jako jeho bratr Minju Popov byl také donátorem a místním dobrodincem. Dončo Popa, jak mu říkali místní, byl typickým horalem z Balkánu, který navázal stabilní spojení s Besarábií, Valašskem, Rakouskem a Ruskem, tyto kontakty mu pomáhaly rozvíjet vzdělání v zemi. Tento muž tak zanechal svou stopu v bulharských dějinách. Dončo Popov byl neúnavný pracant s neobyčejně prozíravým a bystrým úsudkem. Díky své nesmírné pílì se mu v roce 1871 podařilo zapojit do nově založeného Bezejmenného obchodního družstva Budoucnost, které se zaměřovalo na obchod a úvěry. V roce 1901 spolu s několika dalšími partnery založil továrnu na výrobu vlněných látek s názvem Trojice. Kromě těchto svých aktivit vložil Popa velkou část svého kapitálu na rozvoj kulturní a duchovní budoucnosti státu. Spolu se svým synem Gančem daroval víc jak 250 tis. leva místním klášterům a čítalištím – konkrétně chrámu sv. Trojice, čítališti Aprilov-Palauzov, gabrovskému dívčímu klášteru Zvěstování panny Marie a mnoha dalším. Popa zemřel v roce 1911, avšak své činnosti zůstal věrný i po smrti. V závěti odkázal místní dívčí škole sumu 1 500 leva na založení fondu, z jehož úroků se měla financovat stipendia pro žáky z chudých rodin. Dodnes je v Božencích zachován jeho dům v autentické podobě. Třípatrové sídlo bylo postaveno už v roce 1862 a v jeho přízemí se nachází obchod. Je zde umístěna etnografická expozice, jež podhaluje život místních lidí v 19. století.

Mezi muzejní objekty patří také nožířská dílna, stálá prodejní výstava tkanin, církevní škola, kde se střídají výstavy survaknic (typických novoročních pomlázek), marteniček a spousty dalšího. Pohostinnost místních ani netřeba zmiňovat – turisté se mohou ubytovat ve víc jak čtyřicítce domů. Nechybí samozřejmě ani tradiční kuchyně, která nabízí neskutečné množství místních specialit podle starých receptů. V polovině 20. století se v Božencích usadila celá řada umělců přivábených svéráznou atmosférou vsi.

Autentický recept ze Severního centrálního regionu Bulharska

Kuřecí s cibulí, sušenými švestkami a kdoulemi

Způsob přípravy:

Do hrnce nalijte olej a osmažte kuřecí maso. Maso vyndejte, když chytne lehce zlatavou barvu. Ve stejném oleji orestujte cibuli nakrájenou na půlměsíce a celé stroužky česneku. Cibuli poduste do změknutí a poté přidejte sůl, papriku a mouku. Vše důkladně promíchejte. Do této směsi vraťte maso. Do hrnce nalijte takové množství vody, aby suroviny byly celé ponořené. Přidejte sušené švestky vcelku, na větší kostky nakrájenou kdouli a bobkový list. Vše vařte na mírném ohni do změknutí kdoule a uvaření masa. Na konci přidejte pepř dle chuti.

Hotové jídlo můžete podávat s nadrobno nasekanou petrželkou.

Potřebné suroviny:

800 g cibule
1 menší kdoule
4–6 ks kuřecích horních stehien
8–10 ks sušených švestek
1 hlavička česneku
5 lžic oleje
1 lžice hladké mouky
1 lžička sladké mleté papriky
1 bobkový list
pepř a sůl dle chuti

Horale z okolí Gabrova a Trjavny jsou známí šprýmaři, proto také zdejší vesnice nesou snad nejúsměvnější názvy v celém Bulharsku. Ty by v češtině mohly znít asi takto: Pytlolže (Torbalážite), Osmažhrách (Päržigrach), Šuškanďa (Šušnja), Špačkovanj (Skorcite), Kumáni (Kumanite), Sobotkovci (Säbotkovci), Čumákovo (Mucja), Bílomuži (Belomážite), Kapřici (Šarani), Nehodovo (Popari), Rozumbrady (Umnicite), Poklopčany (Kopčeliite), Svrbořitě (Särbogážite), Prdelkovic (Gäzurnicite), Prdochovo (Prädlevci), Řitovice (Dupe-

lite), Prdelohledany (Tärsigäzi), Uřvany (Kresljuvci) a Tlachany (Bärborci).

Božencite jsou atraktivním turistickým cílem – hned za vsí se nachází dochovaná římská cesta, která se postupně mění na turistickou stezku vedoucí do Trjavny. Vesnice je oblíbenou destinací pro bulharské i zahraniční turisty, kteří rádi putují v čase, aby pocítili klid a ducha typicky bulharské horské vesničky z doby národního obrození. Na ulicích jsou krámky, kde je možné zakoupit domácí zavařeniny a sušená švestková povidla známá také jako gabrovská čokoláda. ♦